

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ-ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ-ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΕΥΧΟΣ 26 ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΙΟΥΛΙΟΣ 2008 6€

ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ

“Άνθρωπο
καί
Θεάνθρωπο

-
- Όδοιπορικό στά Μετέωρα • Τό οὔτι • Γεώργιος Σουρῆς
 - Τό γλωσσικό ζήτημα • “Ελ Γκρέκο • Άναξίμανδρος
 - Ένεργειακή έπάρκεια • Άποκατάσταση πυρόπληκτων περιοχῶν
 - Πίστη καί λογική • Άπό τό μετανεωτερικό προσωπεῖο στό πρόσωπο

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ - ΘΡΗΣΚΕΙΑ

ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ

ΤΕΥΧΟΣ 26 ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ 2008

ΓΡΑΦΕΙΑ: Λ. ΑΘΗΝΩΝ 59 - ΑΘΗΝΑ 104 47
ΤΗΛ: 210 8069914 FAX: 210 8069915

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ keop@otenet.gr

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΝΟΜΟ:
ΦΟΙΒΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:
ΝΙΚΟΣ ΛΟΥΠΑΚΗΣ editor@pemptousia.gr

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΡΙΑ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΠΑΡΔΑΚΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ:

- Δ. ΓΙΑΝΝΕΛΟΣ, 'Αναπλ. Καθηγητής Τμήματος Μουσικών Σπουδών 'Ιονίου Πανεπιστημίου
- Ε. ΓΟΓΓΟΛΙΔΗΣ Δ/ντής 'Ερευνών 'Ινστιτούτου Μικροηλεκτρονικής ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος»
- Ι. ΔΑΓΚΑΗΣ, Δ/ντής 'Ερευνών 'Εθνικού 'Αστρονομικού 'Αθηνών
- Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗΣ, 'Ομότιμος Καθηγητής Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κρήτης
- Π. ΔΗΜΑΚΑΚΟΣ, Καθηγητής 'Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου 'Αθηνών.
- Η.Τ. ENGELHARDT, Τακτικός Καθηγητής 'Ιατρικής και Φιλοσοφίας στο Rice University, Houston, Texas, 'Ομότιμος Καθηγητής Baylor College, Houston, Texas
- Χ. ΖΕΡΕΦΟΣ, Καθηγητής Φυσικής 'Ατμόσφαιρας, Τμήμα Γεωλογίας Παν/μίου 'Αθηνών
- Χ. ΘΕΜΕΛΗΣ, 'Αναπλ. Καθηγητής 'Ιατρικής Σχολής Α.Π.Θ.
- Ε. ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ, 'Αναπλ. Καθηγητής 'Αστροφυσικής Παν/μίου 'Αθηνών
- Μ. ΚΑΚΟΥΡΟΣ, Καθηγητής École Pratique, Sorbonne
- Θ. ΚΑΛΑΜΠΟΥΚΗΣ, Καθηγητής Πληροφορικής Οικονομικού Παν/μίου 'Αθηνών
- Π. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ, Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου 'Αθηνών
- Protop. CON. COMAN, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Universitatea Bucuresti
- Κ. ΚΟΣΜΑΣ, Καθηγητής Γεωπονικού Παν/μίου 'Αθηνών
- Π. ΚΟΥΦΟΠΟΥΛΟΣ, 'Επικ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών, Τμ. 'Αρχιτεκτονικής
- Π. ΚΥΜΙΣΗΣ, Καθηγητής Παιδοψυχιατρικής New York Medical College
- Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗΣ, 'Ομότιμος Καθηγ. Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.
- Α. ΜΑΚΡΗΣ, 'Επίκουρος Καθηγητής Τμ. 'Οργάνωσης & Διοίκησης 'Επιχειρήσεων, Παν/μίου Πειραιώς
- Χ. ΜΑΣΣΑΛΑΣ, 'Αντιπρύτανης Παν/μίου 'Ιωαννίνων, Πρόεδρος Δ.Ε. Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
- Π. ΜΠΕΚΙΑΡΟΓΛΟΥ, Καθηγητής Πολυτεχνικής Σχολής Α.Π.Θ.
- Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, 'Αναπλ. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου 'Αθηνών
- Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητής Οικονομικών, 'Ομότιμος καθηγ. University Stanford (U.S.A), Τακτικός Καθηγητής Πανεπιστημίου Φλωρεντίας
- Ε. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, Πρόεδρος WWF ΕΛΛΑΣ
- Ι. ΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ, Καθηγητής Περιβαλλοντικής 'Υδροδυναμικής, Τμ. Πολιτικών Μηχανικών Ε.Μ.Π.

Γ. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ,

Ι. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ,
Δ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ,

Γ. ΣΤΑΘΑΣ,
Χ. ΣΧΙΖΑΣ,
Χ. ΤΕΡΕΖΗΣ,

Δ. ΤΣΟΜΩΚΟΣ,

Κ. ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ,

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ:

- Ν. ΓΚΟΥΡΑΡΟΣ, 'Υπ. Δρ. Hypermedia Design
- Χ. ΙΩΑΝΝΟΥ, Πολιτικός Μηχανικός
- Σ. ΚΙΑΡΤΖΗΣ, Δρ. 'Ηλεκτρολόγος Μηχανικός
- Β. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΔΗΣ, Συνεργάτης έρευνητής ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος»
- Β. ΜΑΛΙΣΙΟΒΑΣ, Φιλολόγος, Θεολόγος
- Σ. ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ, Δρ. 'Αρχιτεκτονικής
- Θ. ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΣ, Δρ. Χημείας, 'Ερευνητής Ε.Ι.Ε.
- NICUSOR DECIU, Θεολόγος, Λογοτέχνης
- Κ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ, 'Ιατρός
- Κ. ΣΑΤΣΙΟΣ, Δρ. 'Ηλεκτρολόγος Μηχανικός
- Α. ΣΧΙΝΑ, Κριτικός και 'Ιστορικός τής Τέχνης
- Ν. ΦΥΣΣΑΣ, 'Υπ. Δρ. 'Αρχαιολογίας

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ:

ANNA ΠΥΡΛΗ
provoli@pemptousia.gr

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΔΙΟΡΘΩΣΗ:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΛΙΣΙΟΒΑΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ:

ΣΤΡΑΤΟΣ ΠΕΤΡΟΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:

ΑΝΤΩΝΙΑ ΚΑΤΡΑΔΗ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ-ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΙΣΣΑΡΗ
syndromi@pemptousia.gr

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ:

«ΓΡΑΜΜΑ»

ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

ΣΤ. ΚΟΤΣΑΤΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ-ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ:

Πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος 'Αθανάσιου, 'Αρχιμ. 'Αθανάσιος 'Αναστασιό Μάνος Δανέλης, Milan Dimitrijevic, Μιχαήλ Β. Δονιγερίδης, 'Αρχιμ. 'Εφραίμ Γεώργιος Π. Ζέρβας, Στράτος Θεοδοσίου, Σπύρος 'Ι. Κιαρτζής, Εὐαγγέλιος Κονιάκη, Κων/νος-Παναγιώτης Κωστόπουλος, Κώστας Δ. Ντίνας, Γιώργος Παπαευθυμίου, 'Ιουστίνος Πόποβιτς, 'Ιερομόναχος Ραφαήλ (Νόιζα), Δημήτριος Σοφιανός, π. Δημήτριος Στανιλόαε, Χρήστος Τσιαρούλης, Θανάσης Χρήστου.

Οί συγγραφείς τῶν ἄρθρων φέρουν τὴν ἐνθὺνη γιὰ τίς ἀπόψεις τους. 'Η σύνταξη διατηρεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιφέρει φραστικές μεταβολές σὰ δημοσιευόμενα κείμενα. 'Απαγορεύεται ἡ ὀλική ἢ μερική ἀναδημοσίευση ὁποιοδήποτε κείμενου, διαγράμματος ἢ φωτογραφίας, με ὁποιοδήποτε τρόπο καί σέ ὁποιαδήποτε γλώσσα χωρίς γραπτή ἄδεια.

e-mail: info@pemptousia.gr
www.pemptousia.gr

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μία σύντομη ιστορική ἐπισκόπηση

Οι ἀπαρχές τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἀνάγονται
στήν ἐποχή τῶν ἀλεξανδρινῶν φιλολόγων, καί μόνο
ἂν ξεκινήσει κανεῖς ἀπό ἐκεῖ τήν ἐξιστόρησή του,
μπορεῖ νά δεῖ τό ὅλο ζήτημα στίς σωστές του διαστάσεις.

τοῦ Κώστα Δ. Ντίνα, ἀναπλ. καθηγητῆ Γλωσσολογίας-Διδακτικῆς
τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγῶν

Οἱ λόγιοι Ἑλληνες γραμματικοί τῶν ἀλεξανδρινῶν καί μετέπειτα ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀρνούμενοι νά δεχτοῦν ὅτι ἡ γλῶσσα ἐξελίσσεται,

προσκολοῦνταν τυφλά καί δουλικά στούς ἀρχαίους τύπους τῆς κλασικῆς λογοτεχνίας. Νόμιζαν ὅτι ἀρκεῖ νά ξαναφέρουν σέ χρήση τήν ἀρχαία ἀττική μέ τά ἀπαρέμφοτα, τίς εὐκτικές, τούς δυϊκούς καί ὅ,τι ἄλλο εἶχε ἀχρηστευτεῖ ἀπό τήν γλωσσική ἐξέλιξη, γιά νά λάμψει καί πάλι στόν ἑλληνισμό λογοτεχνική ἀκμή ἀντίστοιχη μέ τήν κλασική. Τό σωστό καί τό λάθος δέν τό ἀναζητοῦσαν στήν μελέτη τῆς σύγχρονης καί παγκόσμιας πιά ἑλληνιστικῆς κοινῆς, ἀλλά στό πλαίσιο μιᾶς νεκρῆς πλέον γλώσσας, τῆς ἀττικῆς διαλέκτου (ἀττικισμός).

Ἡ ἀντίθεση τῶν λογίων πρός τήν Κοινή γίνεται πιό ἔντονη, ὅταν ὁ Χριστιανισμός, ἡ νέα θρησκεία, πολεμᾷ τήν εἰδωλολατρία, ἔχοντας ὡς γλωσσικό ὄργανο τήν περιφρονημένη Κοινή. Κρίθηκε ὅτι ἡ νέα διδα-

Ἐπισημάνθηκε ὅτι ὁ ἀττικισμός δέν κατάφερε νά σταματήσει τήν ἀνανέωση καί τήν ἐξέλιξη τῆς ζωντανῆς γλώσσας, ἐπικράτησε ὡστόσο σχεδόν ὀλοκληρωτικά στόν γραπτό λόγο, μέ συνέπεια τήν δημιουργία μιᾶς ὀλέθριας διγλωσσίας.

σκαλία – ὅπως ἄλλωστε συνέβη κι ἄλλες φορές στήν ἱστορία – θά μπορούσε νά διαδοθεῖ καί νά ἐπικρατήσει στίς λαϊκές μάζες εὐκολότερα, ἂν χρησιμοποιεῖ τήν ζωντανή γλῶσσα τῆς ἐποχῆς. Αὐτό εἶναι τόσο λογικό καί φυσικό, ὥστε καί οἱ πρῶτοι χριστιανοί συγγραφεῖς, ἀλλά καί μεταγενέστερα «ἀπόλογοῦνται» γιά τίς γλωσσικές πεποιθήσεις τους. Ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Α΄ Κορ. 14,9) ἀφήνει γλωσσικές ὑποθήκες: «Καί γάρ ἐάν ἀδῆλον φωνήν σάλπιγγῆ δῶ, τίς παρασκευάζεται εἰς πόλεμον; Οὕτω καί ἡμεῖς διά τῆς γλώσσης, ἐάν μὴ εὖσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλοῦμενον; ἔσεσθε γάρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες». Δυστυχῶς, ἡ ἐπιμονή τῶν πρώτων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας στήν λαϊκή γλῶσσα λυγίζει ἀργότερα, ὅταν ἡ ἑλληνική παιδεία εἰσορμᾷ στόν χριστιανικό στοχασμό καί στό ἐκκλησιαστικό κήρυγμα. Αὐτό συνέβη κυρίως μέ τούς Τρεῖς Ἱεράρχες, πού εἶχαν σπουδάσει στίς φιλοσοφικές καί ρητορικές σχολές τῆς Ἀθήνας.

Ἡ διγλωσσία

Ὁ ἀττικισμός στάθηκε ἡ αἰτία γιὰ τὴν δημιουργία μιᾶς τεχνητῆς διγλωσσίας, ἄγνωστης ὡς τότε, ἡ ὁποία με διάφορες μορφές διατηρήθηκε ὡς τὶς μέρες μας. Καί ἡ Ἐκκλησία γίνεται ὄλο καί πιό λόγια, νομίζοντας ὅτι ἔτσι ἀποστομώνει τοὺς λίγους πιά εἰδωλολάτρεις ἀρχαίστες, παραβλέποντας ὅμως ὅτι με τὸν τρόπο αὐτόν ἀποξενώνεται ὄλο καί περισσότερο ἀπὸ τὸ γλωσσικό αἶσθημα καί τὴν κατανοητικὴ ἱκανότητα τοῦ λαοῦ.

Ὁ ἀττικισμός δέν κατάφερε νὰ σταματήσει τὴν ἀνανέωση καί τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωντανῆς γλώσσας, ἐπικράτησε ὡστόσο σχεδόν ὀλοκληρωτικά στὸν γραπτὸ λόγο με συνέπεια τὸ σπάσιμο τῆς γλωσσικῆς μας ἱστορίας καί τὴν δημιουργία μιᾶς ὀλέθριας διγλωσσίας. Ἡ γλωσσικὴ ἐξέλιξη θεωροῦνταν σύμβολο ἠθικῆς καί πνευματικῆς παρακμῆς ὡς τὸ ξαναζωντανεμα τῶν νεκρῶν γραμματικῶν τύπων ἀρχὴ δημιουργίας μεγάλων ἔργων. Κι ἐνῶ οἱ λόγιοι καί οἱ μαθητές τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν συναρπάσθηκαν ἀπὸ τὸ ἰδανικό τοῦ ἀρχαϊσμοῦ καί συναγωνίζονταν στὴν ὅσο γίνεται πιστότερη μίμηση τῶν ἀρχαίων Ἀττικῶν, ὁ λαός, ἀδέσμευτος γλωσσικά, ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀνανεώνει καί νὰ ἐξελίσσει τὴν γλώσσα του με συνεχεῖς νεωτερισμούς. Οἱ μεγάλες λαϊκὲς μάζες ἔμειναν ἀμέτοχες καί δέν πῆραν κἂν εἶδηση ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῶν ἀττικιστῶν. Τὸ νεαρόν ὕδωρ ὄχι μόνον δέν ξανάγινε πρόσφατον, ἀλλὰ τὸ νεαρόν ἔγινε νηρόν καί τέλος νερό καί νεράκι.

Στὴν διάρκεια τῆς βυζαντινῆς περιόδου ὀριστικοποιεῖται ἡ γλωσσικὴ διάσπαση, παγιώνεται καί καλλιεργεῖται ἡ διαφορὰ προφορικοῦ καί γραπτοῦ λόγου, ἐπίσημης καί ἀνεπίσημης γλώσσας, πού ξεκίνησε με τὸν ἀττικισμό. Οἱ περισσότεροι λόγιοι, πιστοὶ στά διδάγματα τοῦ ἀττικισμοῦ, ἀποφεύγουν νὰ γράφουν στὴν ζωντανὴ γλώσσα, τὴν ὁποία ἄλλωστε περιφρονοῦν, ἀρχαίζοντας ὅσο μποροῦν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ προφορικὴ γλώσσα ἐξελίσσεται ἀπρόσκοπτα καί γίνεται ὄλο καί πιό νεωτερικὴ, με ἀποτέλεσμα ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα τοὺς νὰ γίνεται ὄλο καί μεγαλύτερη.

Ὁ νεότερος Ἑλληνισμός καί στά χρόνια τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας συνέχισε τὴν διγλωσσία τῶν Βυζαντινῶν. Οἱ λίγοι Ἑλληνες πού ταξίδεψαν τὴν περίοδο

αὐτὴ στὴν Δύση γνώρισαν τὴν εὐρωπαϊκὴ ἀναγέννηση καί φιλοδοξοῦσαν νὰ ὀδηγήσουν τὸ ὑπόδουλο Γένος στὴν πνευματικὴ καί πολιτικὴ του ἀναγέννηση. Ἐβλεπαν καθαρά ὅτι αὐτὸ δέ μποροῦσε νὰ γίνε με ὄργανο τὴν ἀρχαίζουσα, πού ἦταν ἀκατάληπτη ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ με μία γλώσσα πού νὰ βρίσκεται ὅσο γίνετα πιό κοντὰ στὴν ὀμιλούμενη.

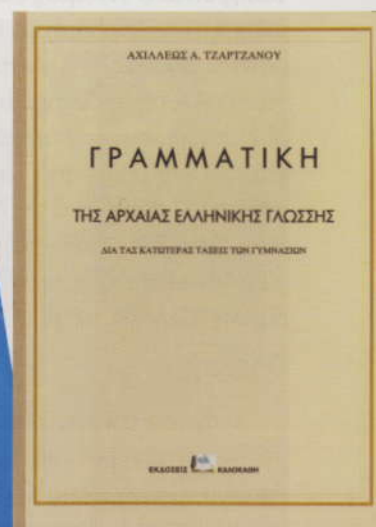
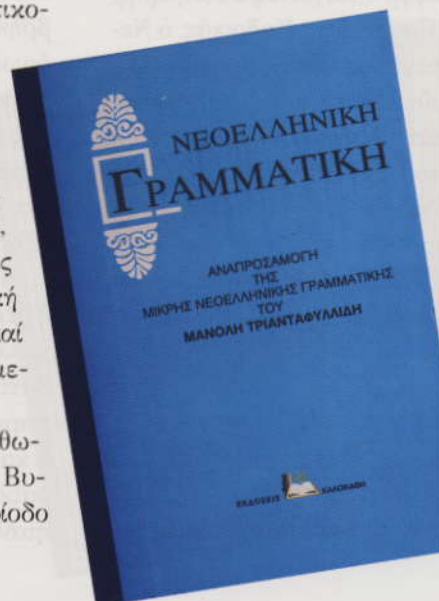
Τὰ πρῶτα βήματα

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα γιὰ νὰ γραφεῖ ἡ νεοελληνικὴ γλώσσα σέ συγχρονικὴ βάση γίνεται ἀπὸ τὸν Κερκυ-

ραῖο Νικόλαο Σοφιανό, ἱερέα στὴν Βενετία. Μέσα στὴν γενικὴ περιφρόνηση τῆς ζωντανῆς γλώσσας τοῦ σκλαβωμένου ἔθνους ἀνακαλύπτει τὴν μητρικὴ γλώσσα καί συντάσσει τὸ 1540 τὴν πρώτη Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς. Στὸ ἴδιο πνεῦμα καί στὴν ἴδια γλώσσα ὁ Μάξιμος Καλλιπολίτης μεταφράζει στίς ἀρχές τοῦ 17ου αἰώ-

να τὴν Καινὴ Διαθήκη, ὁ Φραγκίσκος Σκουῶφος γράφει τὴν «Τέχνη ρητορικῆς», ὁ Ἡλίας Μηνιάτης τίς «Διδαχές» του, ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός τὰ κηρύγματά του, ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος καί ὁ Καννέλος Σπανός τίς γραμματικὲς τῆς ὀμιλούμενης γλώσσας.

Λίγες δεκαετίες πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση ξυπνάει ἡ ἐθνικὴ συνείδηση, ὀριμάζει ἡ ἰδέα γιὰ ἀπελευθέρωση καί δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη γιὰ μία πραγματικὰ ἐθνικὴ γλώσσα. Διαδίδεται ἡ τυπογραφία, πολλαπλασιάζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων, ἐντείνεται ἡ ἐπαφή τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ με τὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμό. Τὸ καί-

ριο ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι: Ποιά γλώσσα πρέπει νά καλλιεργηθεῖ ὡς ἐθνική, γραπτή καί προφορική; Ἔτσι δημιουργεῖται τό γλωσσικό ζήτημα.

Πλάι σέ μερικούς πού χρησιμοποιοῦσαν πολὺ ἀπλή γλώσσα (π.χ. Ρήγας) παρουσιάζεται τότε μιὰ ομάδα πνευματικῶν ἀνθρώπων πού διαπιστώνουν πὼς ὑπάρχει διαμορφωμένη ἡ γλώσσα τοῦ νέου ἔθνους. Εἶναι ἱερωμένοι (Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Δανιήλ Φιλιππίδης), φιλόσοφοι (Αθανάσιος Ψαλίδας), ποιητές (Αθανάσιος Χριστόπουλος, Γιάννης Βηλαράς καί λίγο ἀργότερα ὁ Διονύσιος Σολωμός). Διακηρῦσσουν ὅτι ἡ πνευματική ἀναγέννηση δέν εἶναι δυνατό νά πετύχει, ἂν δέν θεμελιωθεῖ στήν ζωντανή γλώσσα. Τονίζουν ἐπίσης πὼς ἄλλο πράγμα εἶναι ὁ λεξιλογικός πλουτισμός καί ἄλλο ὁ λεξιλογικός καί γραμματικός ἐξαρχαϊσμός.

Οἱ «Λογιότατοι»

Στό πρόγραμμα τοῦ δημοτικισμοῦ ἀντιτάσσεται ὁ ἀρχαϊσμός μέ βασικὸ ἐπιχείρημα τό ὅτι ἡ μόνη γλώσσα πού ταιριάζει σέ Ἑλληνες εἶναι τὰ Ἑλληνικά, δηλ. τὰ Ἀρχαῖα. Ἡ γλώσσα τοῦ ἔθνους εἶναι ἀνίκανη νά ἐκφράσει τίς τέχνες καί τίς ἐπιστῆμες γιατί εἶναι χαλασμένη, χυδαία καί βάρβαρη. Ἀποδίδουν τόν πνευματικὸ ξεπεσμό τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ στήν ἀπώλεια τῆς ἀρχαίας γλώσσας. Ἔτσι, γιά νά ἀναγεννηθεῖ ὁ Ἑλληνισμός καί νά ξαναποκτήσει τὴν προγονική δόξα, εἶναι ἀνάγκη πρῶτα ἀπ' ὅλα νά μείνει πιστός στήν ἀρχαία ἑλληνική γλώσσα. Ἐκπρόσωποι αὐτῆς τῆς τάσης εἶναι ὁ Ἄνθιμος Γαζής, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Δημήτριος Δάρβαρης, ὁ Παναγιώτης Κοδρικᾶς, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος. Οἱ «λογιότατοι», ὅπως ἀποκαλοῦνται ἀπὸ τοὺς δημοτικιστές οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἀρχαϊσμοῦ, θεωροῦνται ἐμπόδιο γιά τὴν μόρφωση τοῦ λαοῦ καί ἐκφραστὲς τοῦ ὀλιγαρχικοῦ κοινωνικοῦ πνεύματος. Ὁ Σολωμός μάλιστα τοὺς ἀπευθύνει τὸν ἐξῆς βαρύτατο χαρακτηρισμό: «Σᾶς δίνω τὴν εἶδηση ὅτι ἐτελείωσε τό βασιλεῖόν σας εἰς τὴν Ἑλλάδα μέ τῶν Τούρκων τό βασιλεῖον».

Ὁ Κοραΐς

Ἀνάμεσα στίς δύο ἀντίθετες τάσεις ὑπάρχουν καί μερικοὶ συνήγοροι τοῦ ἀρχαϊστικοῦ ἀλλὰ ἐνδιάμεσου δρόμου (Παναγιώτης Κοδρικᾶς, Ἰώσηπος Μοισιόδαξ) μέ κυριότερο ἐκπρόσωπο τὸν Ἀδαμάντιο Κοραΐ.

Ὁ Κοραΐς ἀναγνωρίζει τὴν βασικὴ σημασία τῆς μητρικῆς γλώσσας γιά τὴν διαμόρφωση ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὑποστήριξε πὼς εἶναι κακὴ «ἡ ἐπικρατήσασα ἕως τώρα συνήθεια νά καταφρονῶμεν τὴν νέαν γλῶσσαν», ὅτι κανεὶς δέν ἔχει τό δικαίωμα νά ἐπιβάλλει στὸν λαὸ ἄλλη γλώσσα καί συνηγόρησε γιά τὰ Γραικικά, τὴν γλώσσα πού «ἐθηλάσαμεν μέ τό μητρικὸ γάλα καί εἰς μόνην τὴν ὁποῖαν ἐσυνειθίσαμεν νά ἐξηγῶμεν ὅ,τι συλλογιζόμεθα».

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, ἐπηρεασμένος καί ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἀρχαιομάθεια καί τὴν πρόληψη τῆς ἐποχῆς του, νό-

Οἱ Ἑλληνες, πού γνώρισαν τὴν εὐρωπαϊκὴ ἀναγέννηση καί φιλοδοξοῦσαν νά ὀδηγήσουν τό ὑπόδουλο Γένος στήν ελευθερία, ἔβλεπαν καθαρά ὅτι αὐτό δέν μποροῦσε νά γίνει μέ ὄργανο τὴν ἀκατάληπτη ἀρχαΐζουσα.

μιζε πὼς ἡ γλωσσικὴ ἐξέλιξη τῶν δύο χιλιᾶδων χρόνων ἦταν ἀποτέλεσμα βαρβάρωσης καί διαφθορᾶς: «Ἡ φρικτοτέρα χυδαίότης εἶναι ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀπαρεμφάτου». Πίστευε ὅτι ἡ ἀπαιδευσία θά ἐξαφανιζόταν μέ τὸν γλωσσικό «καλλωπισμό» καί τὴν διόρθωση τῶν βαρβαρικῶν στοιχείων. Πρέπει νά φύγουν ὅλα τὰ «σατημένα τῆς γλώσσας», τὰ «ζιζάνια

τῆς χυδαιότητος», ὥσπου νά περάσουν λέξεις καί φράσεις διορθωμένες «ἀπὸ τό βιβλίον τοῦ λαοῦ εἰς τοῦ λαοῦ τὰ στόματα». Γιά τὸν λόγο αὐτόν πρότεινε τὸν καθαρισμό καί τὴ μορφολογικὴ διόρθωση τῶν βαρβαρικῶν στοιχείων. Πρότεινε: ὄχι πιά ἄρτος, οἶνος, πτηνόν, ἰχθύς, χοῖρος, οὔτε ψωμί, κρασί, ψάρι, γουρούνι, ἀλλὰ ψωμίον, κρασίον, ψάριον, γουρούνιον.

Οἱ γλωσσικὲς ἀπόψεις τοῦ Κοραΐ, μέ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα πού διέθεταν σέ σχέση μέ τὸν ἀσυγκράτητο ἀρχαϊσμό τῶν συγχρόνων του καί μέ ὅλα τὰ μειονεκτήματα ἀπέναντι στὸν ἀνόθευτο δημοτικισμό, βρῆκαν ἀρκετοὺς ὀπαδοὺς καί μιμητές. Πολεμήθηκε ὅμως πολὺ ἄγρια ἀπὸ τοὺς ἀρχαϊστὲς καί σατιρίστηκε στήν κωμῶδια «Κορακιστικά ἢ διόρθωσις τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσας» τοῦ Φαναριώτη Ρίζου Νερούλου: «Προστάξιν σέ εἶχον νά κάμης βραστόν ζωμίον μέ κομμάτια ψωμίον... Ἀμμή ὕσεις τί εἶνι τό ὁποῖον νά μέ εἶπητε θέλετε πράγμα;».

Τό πρόγραμμα τοῦ Κοραΐ ἦταν ἀνεφάρμοστο, γιατί ἡ μέση ὁδὸς πού πρότεινε ἦταν ἀδύνατο νά βρεθεῖ. Τό καλλωπιστικὸ του κήρυγμα ὅμως καταντοῦσε ἀκροβατικὸ ἐγχείρημα νά φυλαχτεῖ ἡ ἰσορροπία σὲ ἀνύπαρκτο σημεῖο ὅπου αὐτὸς πρότεινε. Ἦταν δύσκολο ὁ καθαρισμός νά σταματήσει στοὺς ἀνύπαρκτους κοραϊκοὺς τύπους ἐντάμα, σταλαγματία, ὀψάριον, ὅταν ἦταν ἔτοιμοι οἱ «ἑλληνικοὶ» τύποι ὁμοῦ, σταγῶν, ἰχθύς.

Ἄλλωστε τό «σιγά, σιγά, ὡς τή μέση καί σύμφωνα μέ τήν κοινή συνήθεια» ἔκρυβε πολύν ὑποκειμενισμό καί ἦταν ἀνίσχυρο νά ἀντισταθεῖ στόν ἀρχαϊσμό πού διακήρυσσε ἄρνηση τῆς μητρικῆς γλώσσας.

Ἡ καθαρεύουσα

Τίς πρώτες δεκαετίες ὕστερα ἀπό τήν ἀπελευθέρωση κυριαρχεῖ τό ἰδανικό τοῦ γυρισμοῦ στήν ἀρχαιότητα. Ο γραπτός λόγος, πού ἀποτελεῖ τό ὄργανο αὐτοῦ τοῦ γυρισμοῦ, δέν ἔχει συνήθως οὔτε λεξιλογική οὔτε γραμματική βάση καί ἐνότητα, στηριζόμενος σέ ἕναν ἀρχαϊστικό γραμματικό τύπο, νοθευμένο καμιά φορά ἀπό γαλλισμούς ἢ ἄλλους ξενισμούς, π.χ. τό «μέρα μεσημέρι» ἀντικαθίσταται ἀπό τό «ἐν πλήρει μεσημβρία», πού μεταφράζει τό γαλλικό en plein midi.

Στήν διαμόρφωση τῆς νέας γραπτῆς γλώσσας πρωτοστατοῦν Φαναριῶτες καί Πολίτες καί μέσα ἀπό τήν ἀπλοϊκή αἰσιοδοξία τοῦ ἀρχαϊσμοῦ συνεχίζονται οἱ ὀραματισμοί καί τά κηρύγματα γιά ἕναν γυρισμό στήν ἀρχαία γλώσσα καί τόν ἀρχαίο πολιτισμό. Γνήσιος ἐκφραστής αὐτῆς τῆς ἀντίληψης ὁ Παναγιώτης Σοῦτσος διαβεβαιώνει ὅτι «ἡ γλώσσα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί ἡμῶν τῶν νεωτέρων ἔσεται μία καί ἡ αὐτή».

Ἡ καθαρεύουσα δέν εἶχε λεξιλογική καί γραμματική ἐνότητα, ἦταν γλωσσικό κατασκευάσμα, καί ὁ ἐξαρχαϊσμός τῆς δέν γνωρίζει μέτρο καί ὄριο, ἀποδεικνύοντας πόσο ἀνεδαφική ἦταν ἡ μέση ὁδός π.χ. ἂν δέν μπορῶ, ἂν δέν ἤμπορῶ, ἂν δέν δύναμαι, ἐάν δέν δύναμαι, ἐάν μή δύναμαι, ἐάν μή δύνωμαι, ὅταν ἔφτασε, ὅταν ἔφθασε, ὅταν ἀφίχθη, ὅτε ἀφίχθη, ὅτε ἀφίκετο. Εἰσάγονται νέες λέξεις γιά νέες ἔννοιες: πρύτανις, πελώριος, ἐπιτραπέζιος, ἀλλά καί γιά νά ἀντικαταστήσουν πάγκοινες λέξεις: πῖλος ἀντί καπέλο, τύλη ἀντί μαξιλάρι, χεῖμετλον ἀντί χιονίστρα, μειδιῶ ἀντί χαμογελῶ. Μαζί μέ τίς ἀρχαϊκές λέξεις καθιερῶνεται καί τό ἀρχαίο τυπικό (ὁ βούς - τοῦ βοός, ἡ Ἀπόκρεως - τῆς Ἀπόκρεω).

Ἀπό τήν μπόρα τοῦ ἐξαρχαϊσμοῦ παρασύρονται καί τά ἀνθρωπωνύμια καί τά τοπωνύμια: Παπλωματάς > Ἐραπλωματάς, Μουστάκας > Μυστακίδης, Καλαμάτα > Καλαῖμα. Ἀκόμα καί ὁ Μπότσαρης ἔγινε Βόσσαρις - Βοσσάρεως.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ καθαρισμοῦ

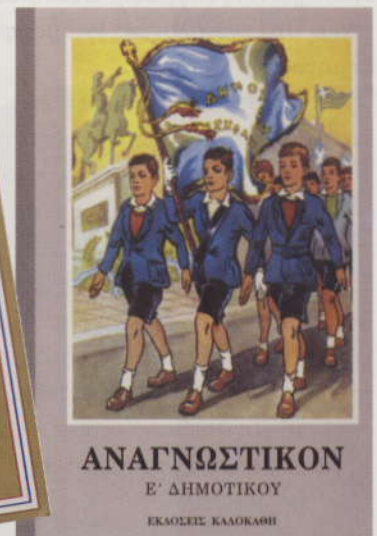
εἶναι ὅτι ὁ γραμματικός τύπος τῆς νέας γλώσσας δέν καθορίζεται ἀπό τήν δημιουργική λογοτεχνία. Ἡ παλιότερη λογοτεχνική παραγωγή (κρητική καί ἐπτανησιακή) περιφρονεῖται κυρίως γιά τόν γλωσσικό τῆς τύπο, ὅπως ἄλλωστε καί οἱ σύγχρονοι ὑποστηρικτές τῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος διακηρύσσει γιά τήν ποιήση τοῦ Σολωμοῦ καί τοῦ Κάλβου: «Ἰδέαι ὅμως πλούσιαι πτωχά ἐνδεδυμένα δέν εἶναι δι' αἰώνιον ζωὴν προωρισμένα».

Ἡ παιδεία

Θύμα ὅλης αὐτῆς τῆς κατάστασης ὑπῆρξε τό πιό εὐαίσθητο σημεῖο τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ παιδεία. Στό δημοτικό σχολεῖο ἀπό τό 1834 κιόλας διδάσκονται «στοιχεῖα Ἑλληνικῆς», ἐνῶ οἱ δάσκαλοι πρέπει νά ξέρουν καί «ἑλληνικήν γραμματικήν κατά θεωρίαν καί πράξιν», δηλαδή Ἀρχαία. Ἐτσι τό μάθημα τῆς Ἀρχαίας Γραμματικῆς γίνεται γρήγορα τό κύριο ἔργο τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου σέ βάρος κάθε ἄλλης μορφωτικῆς ἐργασίας. Ὅπως χαρακτηριστικά γράφει ὁ Π. Φατσέας: «εἰς λεξίδια κενά νοήματος, εἰς τό δέριμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐθυσιάσθη ἡ ἐθνική ἐκπαίδευσις».

Ὁ ἑλληνικός λαός ὑποχρεώθηκε νά ἔχει ὡς ὄργανο τῆς παιδείας καί τῆς ἐπιστήμης του μιά γλώσσα ξένη καί μορφολογικά διαφορετική ἀπό τήν δική του, καί ἂν δίπλα στήν κοινή δημοτική καί τήν καθαρεύουσα προσθέσει κανεῖς καί τά ιδιώματα, ἔχει μπροστά του μιά πραγματική τριγλωσσία:

Ἡ καθαρεύουσα δέν εἶχε λεξιλογική καί γραμματική ἐνότητα, ἦταν γλωσσικό κατασκευάσμα, καί ὁ ἐξαρχαϊσμός τῆς δέν γνωρίζει μέτρο καί ὄριο, ἀποδεικνύοντας πόσο ἀνεδαφική ἦταν ἡ μέση ὁδός.

ιδιώματα: μόπιασε τό ζερβί τό χέρι

Δημοτική: μοῦ ἔπιασε τό ἀριστερό τό χέρι

Καθαρεύουσα: μέ ἔλαβε(ν) ἐκ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς

Τό κορύφωμα τοῦ καθαρισμοῦ σημειώνει τήν δεκαετία 1876-1886 ὁ ἑλληνιστής Κωνσταντῖνος Κόντος, ὁ ὁποῖος θυμίζει μέ τίς παρατηρήσεις του τόν ἀρχαῖο ἀττικισμό, τονίζοντας ἔτσι ταυτόχρονα τήν ἀρχή τῆς χρεοκοπίας τοῦ ἀρχαϊσμοῦ. Ἀρχίζει ἔτσι κατά τήν δεκαετία αὐτή νά ὠριμάζει ἡ συνειδηση γιά τήν ἀνάγκη τῆς γλωσσικῆς ἀλλαγῆς.

Δύο περιστατικά βοήθησαν καταλυτικά στήν νέα αὐτή εξέλιξη: ἡ ἔνωση τῶν Ἑπτανήσων (ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ δημοτική στήν λογοτεχνική παραγωγή) μέ τήν Ἑλλάδα, καί ὁ ἐπιστημονικός φωτισμός πού παρουσιάζεται ἀπό νέους ἐπιστήμονες πού μελετοῦν τήν λαογραφία, τήν ἐθνική ἱστορία καί τήν γλώσσα καί βλέπουν ἀντικειμενικότερα τήν εξέλιξη καί τήν ἱστορική διαμόρφωση τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, καθῶς καί τήν σχέση του μέ τόν ἀρχαῖο (Νικόλαος Πολίτης, Δημήτριος Βερναρδάκης).

Τό ἀπολυτρωτικό κήρυγμα γιά τήν ἰδέα τοῦ δημοτικισμοῦ τό ἔκανε ὁ Γιάννης Ψυχάρης, τό 1888, στό ἱστορικό του ἔργο «Τό Ταξίδι μου», μέ τό ὁποῖο ἀνοίγει μία νέα ἐποχή στήν γλωσσική καί

πνευματική μας ἱστορία. Ὁ Ψυχάρης θέλει νά σταματήσει τήν χρήση τῆς καθαρεύουσας, νά κωδικοποιήσει τήν δημοτική καί νά τήν κάνει τήν μόνη ἐθνική γλώσσα. Ἡ δημοτική θά δανειστεῖ ἀπό τήν καθαρεύουσα λεξιλογικά στοιχεῖα γιά τήν φιλοσοφική, φιλολογική καί ἐπιστημονική ἔκφραση, ἀλλά ὅλα αὐτά θά προσαρμοστοῦν στά φωνολογικά καί μορφολογικά πλαίσια τῆς δημοτικῆς.

Ἡ ὀρθογραφία θά ρυθμιστεῖ, παραμένοντας ὁμως ἱστορική. Ὡς πρωτοπόρος ἐπιστήμονας δέν ἀπέφυγε βέβαια τίς ἀκρότητες: περκεφαλιά, πρόχερος, ὑποφτος, πνευματικό ρέμα, συγραφιάδες - συγραφέηδες, τά φώσια, νά ξεδικηθεῖ, κλασικάδα. Μετά τό πρῶτο ξάφνιασμα, ἡ δημοτική ἀρχίζει νά καλλιεργεῖται ὄχι μόνο στήν ποίηση ἀλλά καί σέ ὀλόκληρη τή λογοτεχνία, γιά νά κατακτήσει σιγά-σιγά ὅλους τους τομεῖς τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ὁ δημοτικισμός, ἐκτός ἀπό γλωσσικό καί λογοτεχνικό ρεῦμα, ἀναδεικνύεται γρήγορα σέ μία πλατιά ἀναμορφωτική ἐκπαιδευτική καί πολιτιστική κίνηση.

Ὁρμητικότητα

Στήν πρώτη φάση τοῦ δημοτικισμοῦ, τήν ὀρμητική, (1901-1917), μετά τίς πολύ σημαντικές ἱστορικές ἀνακατατάξεις πού συμβαίνουν (Πόλεμος τοῦ 1897, Ἐπανάσταση στό Γουδί, Βαλκανικοί Πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) μεγαλώνει γεωγραφικά τό κράτος καί συνειδητοποιεῖται τό αἶτημα γιά τήν καθιέρωση τῆς δημοτικῆς ὡς σχολικῆς γλώσσας. Ὁ δημοτικισμός φουντώνει καί συμβαδίζει μέ τό ἔντονο ἐνδιαφέρον γιά τήν Λαογραφία, τίς Λαϊκές Τέχνες, τήν Ἀρχιτεκτονική, τήν Μουσική, τήν Ἱστορία. ἡ δημοτική γράφεται σέ ὀλόκληρη τήν λογοτεχνία καί τό θέατρο ἐνῶ δοκιμάζεται στά ὑπόλοιπα πεζά. Δημοσιεύονται μεταφράσεις ἔργων τῆς ἀρχαίας καί ξένης λογοτεχνίας. Οἱ προσπάθειες ὁμως γιά μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου («Εὐαγγελικά», 1901) καί ἀρχαίων δραμάτων («Ὁρεστειακά», 1903) προκαλοῦν σοβαρές ἀντιδράσεις καί σημειώνονται αἱματηρά ἐπεισόδια.

Οἱ ἐπιφυλάξεις καί ἀντιρρήσεις πού διατυπώθηκαν ἀπό ὄσους δοκίμασαν νά ἐφαρμόσουν τήν δημοτική σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Ψυχάρη ξεκαθαρίστηκαν στό πρόγραμμα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου, τό 1910. Τό γραμματικό του πρόγραμμα προτείνει σύστημα δημοτικῆς πιό συντηρητικό ἀπό αὐτό

τοῦ Ψυχάρη, μέ μορφολογική ὁμοιογένεια, ἀποφυγή ἰδιωματικῶν τύπων καί ποιητικῶν στοιχείων, ἀποδοχή λόγιας ἐπίδρασης στήν φωνητική καί τήν μορφολογία, π.χ. πρόχειρος, ὑποπτος, πνευματικό ρεῦμα κ.λπ. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ μεταρρυθμισμένη ἱστορική ὀρθογραφία ἐξοικονόμησε μέ τόν καλύτερο τρόπο τίς διδακτικές ὀρθογραφικές ἀνάγκες, χωρίς νά ἀπαιτεῖται ἡ γνώση τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς. Οἱ ξένες λέξεις καί καταλήξεις, ὅπως καί πολλές νέες ἑλληνικές, ὀρθογραφήθηκαν φωνητικά, π.χ. ροδάκινο ἀντί ρωδάκινο, ἀγῶρι ἀντί ἀγῶρι, τραβῶ ἀντί τραυῶ, γελιέμαι ἀντί γελιέμαι.

Ὁ καθαρισμός ἀντιδρᾷ ἔντονα. Τό κήρυγμα γιά ἐπιστροφή στήν ἀρχαιότητα ἀντικαθίσταται ἀπό τήν προσπάθεια νά διατηρηθεῖ ἡ καθαρεύουσα στόν ἤδη διαμορφωμένο τύπο τῆς. Στόν ἀγῶνα κατά τοῦ δημοτικισμοῦ πρωτοστατεῖ τό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν μέ τήν βοήθεια τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκμεταλλεόμενοι κάποιες ὑπερβολές, πού ἦταν φυσικό νά ὑπάρχουν, οἱ ἀρχαῖστές συκοφάντησαν τούς δημοτικιστές ἀποκαλώντας τους «μαλλιαρούς» καί φορτώνοντας τους ὅλα τά κακά: ὅτι

Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἀρχαϊσμοῦ θεωροῦσαν ὅτι γιά νά ἀναγεννηθεῖ ὁ Ἑλληνισμός καί νά ξαναποκτήσει τήν προγονική δόξα, εἶναι ἀνάγκη πρῶτα ἀπ' ὅλα νά μείνει πιστός στήν ἀρχαία ἑλληνική γλώσσα.

δήθεν απειλοῦν νά διασπάσουν τήν ἔθνική ἐνότητα καί τήν ἱστορική καί θρησκευτική παράδοση. Ὁ καθηγητής Γ. Μιστριώτης διακηρύσσει ὅτι μέ τήν δημιουργία τῆς νέας γραμματικῆς «δημιουργοῦμεν νέον ἔθνος» χωρίς ἄμεση συνέχεια μέ τό ἀρχαῖο ἑλληνικό.

Κρατικός δημοτικισμός

Ἡ δεύτερη φάση, ὁ κρατικός δημοτικισμός, ἀρχίζει τό 1917, χρονιά-σταθμό στήν γλωσσική καί ἐκπαιδευτική ἱστορία τῆς νέας Ἑλλάδας, μέ τήν καθιέρωση τῆς νέας ἑλληνικῆς ὡς σχολικῆς γλώσσας γιά τήν ἐπαναστατική περίοδο 1917-1920. Στίς τέσσερις πρώτες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου χρησιμοποιεῖται καί διδάσκεται ἡ δημοτική. Ἡ καθαρεύουσα διατηρήθηκε στίς δύο ἀνώτερες τάξεις μέ σκοπό τῆς διδασκαλίας τῆς μόνο τήν κατανόηση.

Ἡ πράξη αὐτή, πού ἀντιμάχεται ὀλόκληρο τό ἀρχαϊστικό καθεστῶς, ἐπηρεάζει σημαντικά τήν μελλοντική ἐξέλιξη τῆς γραπτῆς γλώσσας καί τήν πνευματική ἀνάπτυξη τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Ἡ σχολική καθιέρωση τῆς μητρικῆς γλώσσας δίνει τήν εὐκαιρία νά γραφοῦν ἀναγνωστικά πού εἶναι ἀνώτερα ἀπό τά παλιά καί στό περιεχόμενό τους. Μέ αὐτά μπαίνει ἡ λογοτεχνία στό δημοτικό σχολεῖο, ἀνεβάζοντας τό μορφωτικό ἐπίπεδο, τόν ἐκφραστικό καί λεξιλογικό πλοῦτο τῶν μαθητῶν. Ἡ σχολική κοινή πού καθιερώθηκε τό 1917 ρυθμίστηκε μέ βάση τήν σύγχρονη λογοτεχνική γλώσσα. Περιορίστηκαν ὅσο ἦταν δυνατό οἱ φωνητικές καί μορφολογικές πολυτυπίες (ἔξω, ὄχι ὄξω, ἀγαποῦσα, ἀμφισβητοῦσα, ὄχι ἀγάπαγα, ἀμφισβήταγα!). Ἀποκλείστηκαν οἱ ὑπερβολικά λαϊκοί τύποι καί οἱ ἄγνωστες ἰδιωματικές λέξεις, π.χ. ἐμπόροι, ἀνθρώποι. Ἡ γλώσσα τῆς μέσης ἐκπαίδευσης ἄρχισε καί αὐτή νά δειχνεῖται «δημοτικότερη» κυρίως στά νεοελληνικά ἀναγνώσματα. Ἡ γλωσσοεκπαιδευτική αὐτή μεταρρύθμιση δέν πρόλαβε νά ὀλοκληρωθεῖ. Οἱ νομοθετικές δυσκολίες καί παλινδρομίες πού ἀκολούθησαν τίς ἀλλεπάλληλες πολιτικές ἀλλαγές ἐμπόδισαν καί τελικά σταμάτησαν τήν ὄλη προσπάθεια. Ἡ καθαρεύουσα ξανάγινε ἀποκλειστική σχολική γλώσσα (τήν διετία 1921-1923), ἐνῶ ἀργότερα (1935) ἡ δημοτική περιορίστηκε στίς τρεῖς μόνο πρώτες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἐνα μέρος τῆς κοινωνίας συμφώνησε ἀπό τήν ἀρχή μέ τήν μεταρ-

ρύθμιση, ἐνῶ ἕνα ἄλλο ἔμεινε ὡς τό τέλος ἐχθρικό, ἐπειδή τοῦ ἔλειπαν ἡ ἐσωτερική αὐτοπεποίθηση καί ἡ ἀνάλογη προετοιμασία. Ἡ «Ἐπιτροπεία» πού ὄρισε τό Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας (πρόεδρος ὁ Νικόλαος Ἐξαρχόπουλος) γιά νά μελετήσει τό ζήτημα τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας τῶν δημοτικῶν σχολείων πρότεινε «νά καῶσι» τά βιβλία τῆς δημοτικῆς «ὡς ἔργα ψεύδους καί κακοβούλου προθέσεως».

Ἡ ἀρχή ὅμως εἶχε γίνει. Ὅσο καί ἂν ἀντιδρᾷ τό Πανεπιστήμιο, ἀκόμα καί ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας πού ἐνδιαφέρονται γιά τόν ἐκσυγχρονισμό καί τήν ζωογόνησή της γράφουν τώρα πλέον στήν δημοτική ἢ συνηγοροῦν γιά τήν χρήση τῆς καί τήν ἀνάγκη νά γίνεται σέ αὐτήν τό θεῖο κήρυγμα. Ἡ πατροπαράδοτη καθαρεύουσα ἐξακολουθεῖ νά κλονίζεται στήν θεωρία καί τήν πράξη, τουλάχιστον καί προπάντων ἔξω ἀπό τοῦς πανεπιστημιακοῦς καί ἀκαδημαϊκοῦς κύκλους. Ἡ καθαρεύουσα ἐξακολουθεῖ νά γράφεται «καθαρή» σέ μεγάλη ἔκταση, ἰδίως στήν

Ὁ Κοραῆς υποστήριξε ὅτι κανεῖς δέν ἔχει τό δικαίωμα νά ἐπιβάλει στόν λαό ἄλλη γλώσσα καί συνηγόρησε γιά τά Γραικικά, τήν γλώσσα πού «ἐθηλάσαμεν μέ τό μητρικό γάλα καί εἰς μόνην τήν ὁποῖαν ἐσυνειθίσαμεν νά ἐξηγῶμεν ὅ,τι συλλογιζόμεθα».

διοικητική γλώσσα, τήν ἐπιστημονική πεζογραφία καί τήν πολιτική ἀρθρογραφία. Τό 1941 ἐκδίδεται ἡ Νεοελληνική Γραμματική ἀπό τόν Μανόλη Τριανταφυλλίδη, πού εἶναι ἐπικεφαλῆς μετριοπαθῶν δημοτικιστῶν. Τό 1976 ἡ δημοτική μέ τόν ὄρο νεοελληνική καθιερώθηκε ἀπό τήν Πολιτεία ὡς ἐπίσημη γλώσσα τοῦ ἔθνους. Ἡ ἀπόφαση αὐτή, πού ὀλοκληρώθηκε τό 1982 μέ τήν υἱοθέτηση τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος, ἔθεσε ὀριστικά – πιστεύουμε – τέρμα σέ ἕνα χρόνιο πρόβλημα τοῦ νεότερου Ἑλληνισμοῦ, στό γλωσσικό ζήτημα, πού καταλαιπώρησε τοῦς Ἑλληνες γιά πολλοῦς αἰῶνες.

